

Rozprávka
o slobode

DANIEL
HEVIER

Powered by

Rozprávka
Daniel Hevier

Ilustrácie
Hedviga Gutierrez

Haló, počuje ma niekto? Počúva ma niekto? Som rozprávkár a chcem vám porozprávať rozprávku. Zvláštnu rozprávku. Bude skutočná a nie vymyslená, ako už rozprávky bývajú. Toľko je okolo nás navymýšľaného, naklamaného, nakamuflovaného, že obyčajný rozprávkár so svojimi výmyslami nemá šancu. Ale ako hovorím, v mojom príbehu nebude nič vymyslené – hoci sa začína rozprávkovo...

Kde bolo, tam bolo, nebolo to ani tam, ani o kus ďalej, ale práve tu, na tomto sídlisku-bydlisku, v ktorom bol do zeme zasadený útulný dvanásťposchodový paneláčik. Na samom vrchu, pod strechou, z ktorej zatekalo, v malej garsónke býval mladý muž. Aby ste si vedeli predstaviť, o akom čase hovorím, prečítajte si svoje neviditeľné hodiny o niekoľko rokov dozadu. Päť, desať, pätnásť, dvadsať – a sme na začiatku roku 2000. Ale pokračujeme ďalej, do hĺbky času: rok 1990, 1989, 1980... Tu by sme sa mohli zastaviť.

Mladý muž je nielen na vrchole sídliskového činžiaka, ale aj na vrchole svojich síl. Je mladý, šťastný a... slobodný. Teda, niežeby niekde v blízkej diaľke nebola dievčinka, s ktorou sa navzájom našli. Ale zatiaľ sa to všetko iba chystá.

„Vezmem si ťa, keď zarobím na poriadny byt pre nás dvoch,“ sľuboval milý svojej miléj.

„Len pre nás dvoch?“ usmiala sa milá a začervenala sa.

„Samozrejme aj pre naše budúce vrbčiatka.“

Ale mladý muž... Čo poviete, nie je už najvyšší čas, aby sme mu dali nejaké meno? Á, bé, cé, dé... g... l, mnoprst... stuv... x, ypsilon, zet... Zachariáš... uf, až na konci abecedy. Teda Zachariáš sa cítil slobodný nielen preto, že nebol ženatý. On bol slobodný, takpovediac na druhú. Bol totiž slobodným umelcom. Aby ste tomu rozumeli: Zachariáš sa narodil, vyrastal a žil v štáte, v ktorom bolo povinnosťou pracovať. Teda nieže každý mohol pracovať, ale každý musel pracovať. Poviete si: to napokon nie je až také nerozumné.

Kto chce mať podiel na spoločnom vlastníctve, mal by sa oň pričiniť. Bol v tom však mierny nesúlad: niektorí hlupáci bez vzdelania mali najvyššie posty a niektorí múdri ľudia pracovali v kanáloch s krompáčmi a lopatami. Napríklad taký Zachariášov otec. Hoci mal doktorát z filozofie a ovládal štyri cudzie jazyky, už niekoľko rokov pracoval v kanáli ako ten najpomocnejší pomocný robotník. A to len preto, lebo chcel byť slobodný. Tak ako Zachariáš. Alebo to Zachariáš chcel byť slobodný podľa vzoru svojho otca?

Keď opúšťal základnú školu, chcel prejaviť otcovi solidaritu a tiež sa chcel stať pomocným robotníkom v gumených čizmách a v prešivanom stavbárskom kabáte. Potom si však uvedomil, že otca najlepšie podporí tak, keď z neho vyrastie čestný, poctivý a úspešný človek. Všimol si, ako sa jeho otec hrdo cítil, keď mu ukazoval svoje prvé publikované dielka. Boli to síce iba rozprávky, nijaké svetoborné romány, ale pre Zachariáša boli mimoriadne významné.

„Všetky najdôležitejšie, najkrajšie a najmocnejšie príbehy sveta sú rozprávky,“ vravel sám sebe. „Epos o Gilgamešovi, Homérove báje, Shakespearove divadelné hry, Rozprávky tisíc a jednej noci, Goetheho Faust, Balzacova Šagrénová koža, Alic v krajine zázrakov, Malý princ... Kiežby som sa aspoň trochu priblížil k týmto drahokamom.“

Ale o čom som to hovoril, kým som sám seba vyrušil? Aha: Zachariáš bol slobodným umelcom, rozprávkárom. Nebolo to jednoduché. Nemusel síce chodiť do zamestnania, do úradu, školy či redakcie, ale aj tak musel mať v občianskom preukaze potvrdenie, že je umelec v slobodnom povolaní. Aby ste vedeli, občiansky preukaz v tých časoch bola taká malá knižkočka, v ktorej boli stránky s rôznymi záznamami.

Keď niekoho prichytila polícia, že v ňom nemá pečiatku zamestnávateľa, bolo zle. Niekedy takýto človek mohol poputovať aj do väzenia za príživníctvo.

Zachariáš sa nemusel báť, že by ho zatvorili, ale aj tak sa stretával s podozrievavými pohľadmi príčinlivých policajtov.

„Čo to tu máš, mladý?“ osopovali sa naňho, keď nedôverčivo prevracali jeho občiansku knižkočku.

„Vraj slobodné povalovanie? Tak ty sa len tak povaluješ?“

„Ja píšem,“ nesmelo sa bránil rozprávkár.

„A čo píšeš? Anonymy? Alebo sťažnosti? Alebo nebudaj protištátné články?“

„Píšem rozprávky,“ hlesol Zachariáš.

Policajti sa niekedy rozrehotali a niekedy ešte viac nasrdili: „S takýmito darmožráčmi by mali urobiť poriadok. K sústruhu ťa postaví, ty povalač! Tam by sa ti odnechcelo vymýšľať si rozprávky a ohlupovať táraninami naše deti.“

Nuž, takáto bola existencia slobodného umelca Zachariáša. Ale aj tak bol najšťastnejší človek na svete. Pravda, vyžiť z takéhoto písania sa dalo iba horko, ale zato ťažko. No Zachariáš si ešte privyrábal doučovaním slabších žiakov, písaním diplomov na rôzne súťaže (písal naozaj krasopisne) alebo hraním na rozladenom klavíri v bare Lastovička.

So zavretými očami preberal prstami po zažltnutej klaviatúre a za spustenými viečkami mu premávali rozsvietené vzducholode, stromy s krídlami alebo lode, ktoré kotvili na pápernatých oblakoch.

Jeho rozprávkarská kariéra sa slubne rozbíhala. V časopise Kuriatko mu uverejnili dve krátke poviedočky, jednu rozprávku v rádiu (naozaj boli časy, keď sa v rozhlase čítali rozprávky) a ZAPRT (Zväz agilných pracovníkov rozvinutej telovýchovy) si ňňho objednal niekoľko básničiek o olympijských športoch.

Zachariáš písal po nociach neuveriteľné príbehy plné fantastických bytostí, zverov i rastlín a čakal na svoju príležitosť.

Raz podvečer mu zazvonil telefón. Nedočkavo sa vrhol po slúchadle, pretože, aby ste vedeli, v tom čase ešte mali telefóny slúchadlá veľké a ťažké ako trojkilové činky.

„To si ty, miláčik?“ spýtal sa dychtivo, pretože vtedy ešte telefóny neukazovali, kto vám volá.

„Tu je Ferdinand Miláčik,“ ozval sa zo slúchadla škripavý hlas.

„Z Očka.“

„Ako prosím?“ zasmial sa Zachariáš.

„Vám je niečo smiešne, súdruh autor?“ zaznelo prísne z telefónu.

„Vy nepoznáte OČKO? Odbor činnosti kádrových operácií?“

„Operácií?“ vyjachtal rozprávkar. Ani nevedel prečo, spomenul si, ako mu v detstve vyberali krčné mandle, a v tej chvíli sa mu stiahlo hrdlo.

„To ste taký naivný alebo rafinovaný, súdruh autor?“ hrmel Miláčik, ktorý nebol vôbec milý. „Chcete povedať, že ste ešte nikdy nepočuli o našom oddelení?“

„A... e...“ spustil Zachariáš, akoby chcel vymenovať všetky samohlásky našej abecedy.

„Pekne, pekne. Vidím, že prichádzame práve včas. Veď tu, rovno pod našimi oknami, v závetrí pohodlného života vyrastá zhnitý kvet dekadentného pseudoumenia!“

(Ak ste nerozumeli všetkým cudzím slovám, nič si z toho nerobte. O nič ste neprišli.)

„Ale s týmto záhalčivým životom je odteraz koniec, súdruh autor! Naša vlasť nepotrebuje pasívnych, pacifistických, paradigmatičkých, paralyzovaných, parazitických, parciálnych, parodizujúcich, pastorálnych a patetických paspisovateľov. Doteraz sme nemali na vás čas, museli sme riešiť väčšie prípady. Iste viete, o kom hovorím.“

„Myslíte pána...“

„Ticho!“ zreval chlap v slúchadle. „Nielen knihy, ale aj mená podobných zradcov musíme navždy vymazať z pamäti nášho ľudovo-ludového ľudu.“

„Hm,“ povedal ticho rozprávkár.

„Správne, je to HM, HMyz! Vidím, že sa začínate uvedomovať. Ale ani tak vás už nenecháme naverímboha, ech, čo to táram: chcem povedať na neverím v Boha... Odteraz vás začne naše oddelenie uvedomovať. A formovať. A školif. A uvedomovať.“

„To už raz bolo,“ zasmial sa Zachariáš.

„Desaťkrát, stokrát, tisíckrát uvedomovať!“ reval Miláčik, ku ktorému sa jeho priezvisko hodilo ako pästiarska rukavica k smokingu.

„Ale ja...“ ozval sa po chvíli mladý muž. „Píšem najmä rozprávky. Pre deti. Nevieť, ako by som mal byť v tomto žánri ešte viac uvedomelý. Píšem tak, aby sa deti pritom smiali, chvíľu báli a potom nabrali odvalu, aby sa naučili snívať s otvorenými očami a vidieť, aj keď je tma...“

„Čo tým chcete povedať, súdruh autor? O akej tme hovoríte? Azda len nechcete do vašich písáčiek vpašovať dojem, že u nás žijú ľudia v temnote...?!“

„Nie, nie, nie!“ na trikrát zvolal Zachariáš. „Nepíšem o nijakej temnote, píšem o kráse, smiechu, farbách, pestrosti...“

„Akú pestrosť máte na mysli, súdruh rozprávkár? Azda len nechcete, aby si každý robil, čo chce, aby sa každý prejav mohol prejaviť a každý názor vysloviť? Takú pestrosť naša vlasť nebude trpieť.“

„Chcem, aby sa deti stretali s peknými vecami, pokojom, láskou...“

„Tí, ktorí sú proti nášmu zriadeniu, sa nedočakajú od nás pokoja a lásky. Súdruh mladý človek, vidím, že ste poriadne napáchli tou deštruktívnou prašivinou!“

Fíha, to teda bola metafora! Zachariáš písal o obroch a drakoch, a hovoriacich vranách, ale k takémuto vyjadrovaniu ešte nedospel.

„No nič!“ povedal trochu unavene súdruh Súdruh. „Nemám viac času sa s vami zdržovať. Dostanete stránicku úlohu. Napíšete rozprávku. Ale vzorovú. Socialistickú.“

Zachariášovi oťaželo v dlani slúchadlo a iba šepol: „Prosím?“

Potom sa mu rozjasnili oči a rozzvučal hlas a zvolal: „Áno, napíšem. Už dávno som sa na ňu chystal. Bude to rozprávka o slobode!“

„O slobode,“ preglgol naprázdno Ferdinand Miláčik. „A prečo?“

„Prečo, prečo...“ vysvetľoval rozprávkár. „Sloboda je predsa to najdrahšie, čo človek má.“

„Vlastne áno, správne,“ súhlasil súdruh z OČKA. „Sloboda, ktorá k nám prišla na tankoch našich osloboditeľov. A potom druhýkrát, keď nás oslobodili od... od nás samých.“

Zachariáš mu skočil do reči: „Mal som na mysli slobodu všeobecne. Ako všeludskú hodnotu a potrebu.“

„Všeobecná sloboda neexistuje, súdruh autor. Naším nepriateľom predsa nemôžeme dopriať slobodu. A vôbec: je to ťažká téma pre mladého spisovateľa. Ešte ste na ňu nedorástli.“

„Práve naopak. Myslím si, že práve mladý človek najcitlivejšie vníma, keď stráca slobodu. On najlepšie...“

„Trt vie, keď to musím povedať takto principiálne, stranícky! Vašu rozprávku by si mohli nezorientovaní občania vysvetliť nesprávne. Čo tým chcel autor povedať? Prečo píše práve o slobode, keď by mohol písať o veveričkách, autičkách, hračkách? Nechcel tým azda povedať, že u nás nie je sloboda, há? Nie, nie, rozprávkár, túto tému vám rozhodne zakazujeme. Pozrimeže, provokatéra, slobody sa mu zachcelo!“

„Čo mám teda robiť?“ bezradne riekol Zachariáš.

„Predbežne nerobte nič. Čoskoro vám povieme, čo máte robiť. My totiž najlepšie vieme, čo má kto robiť. Ale teraz už musím skončiť, ako vedúci OČKA mám na starosti aj ďalších neuvedomelých súdruhov autorov. Česť práci, pešiaci! Ešte si na vás dozrieme. Ešte si vás odpočujeme.“

A položil.

Aj Zachariáš si položil unavenú hlavu na stôl.

A pretože to bol písací stôl, na ktorom písal svoje príbehy, do spiacej hlavy mu vstúpili všetky písmenká, hlásky, slová, vety, ktoré sa vznášali v neviditeľných obláčikoch v ovzduší. Vytvárali čudnú architektúru, ktorá bola jemná ako vlasy lúčnych víl a pevná ako laná na lodiach morských pirátov. A Zachariáš sa ocitol v nádhernej krajine, ktorá voňala čerstvým vzduchom po daždi a zvonila vtáčimi hlasmi. Obyvatelia tejto neznámej krajiny sa rozprávali iba pohľadmi a úsmevmi, a predsa každý rozumel tomu druhému. Nikto tam nebol smutný, nešťastný či našťvaný, nikto sa na nikoho neosopoval a nikto nechcel toho druhého ošmeknúť či dobehnúť. Zachariáš si s údivom uvedomil, že na tomto zázračnom kúsku sveta nikto na nikoho nedáva pozor, nikto nikoho nestráži a nikto nikoho neutláča. Každý si tam robil, čo chcel, čo uznal za vhodné a čím najviac pomáhal ostatným.

„Takto vyzerá sloboda,“ pomyslel si Zachariáš a niekoľko bytostí v jeho blízkosti sa naňho svietivo usmialo. Vyzeralo to tak, že počuli jeho myšlienky, hoci ich nevyslovil nahlas. Len čo si to uvedomil, niekoľko tvorov v jeho blízkosti súhlasne prikývlo hlavou.

„Čože?“ zarazil sa náš rozprávkár. „Vy si tu navzájom čítate myšlienky?“

„A prečo nie?“ odpovedal mu zvláštny tvor, ktorý vyzeral tak trochu ako mladistvý starček a šťastí sa podobal na chodiaci strom. „U nás nikto nemá pred nikým tajomstvá. Všetci sme rovnako otvorení a rovnako slobodní.“

„Hm,“ zahmkal Zachariáš a tentoraz počul naozajstný zvuk. Prebúdza sa zo zvláštneho sna.

„To mám za to, že stále vymýšľam divné deje,“ povedal si, keď si pretieral oči. „Ale tú rozprávku o slobode určite napíšem. Pravdaže, nie pre toho bimbasa, ale pre... Ozaj, pre koho? Pre seba? Pre národ? Brr, to znie príšerne pateticky. Pre moju drahú? Pre deti, ktoré sa nám ešte nenarodili?“

Nebudem to ďalej naťahovať. Zachariáš sa pustil do písania a písal celú noc. Jeho rozprávka sa začínala takto:

„Kde bolo, tam bolo, nebolo to ani tam, ani o kus ďalej, ale práve tu: na tomto sídlisku-bydlisku, v ktorom bol do zeme zasadený útulný dvanásťposchodový paneláčik.“

Samozrejme, nemohol rátať, že mu ju v nejakom časopise uverejnia, ale to ho netrápilo. V ovzduší bolo cítiť nepokoj, tichučko v ňom vrčala akási zvláštna elektrina. Ľudia na uliciach boli čoraz nahnevanejší a čoraz menej si dávali pozor na jazyk. Keď sa ktosi usmial, tak iba štipľavým úškrnom pri počutí nejakého zakázaného vtipu. Zachariáš sa nezaujímal o politiku, nevedel nič o makroekonomických ukazovateľoch ani o hrubom domácom produkte, on mal inú citlivosť: neodvratne cítil, že sa niečo deje s myšlienkami, túžbami a príbehmi ľudí. Boli to mnohfarebné príbehy, niektoré dlhé, iné krátke, niektoré smutné, iné roztopašné, ale vo všetkých sa ozývala túžba po slobode.

Až sa jedného dňa Zachariáš ocitol na námestí. To viete, zobral tam aj svoju milú a s rozšírenými očami sa pozerali na ten pestrý zástup okolo nich. Ľudia vyšli do ulíc, akoby si chceli niečo vziať naspäť, niečo, čo im niekto pred nejakým časom ukradol. Nemali nič viac, iba kľúče vo svojich dlaniach. A tými kľúčmi si odomkli slobodu.

Prešlo niekoľko hodín a niekoľko dní. Zachariáš sedel doma a dopisoval svoju rozprávku.

Vtom zazvonil telefón.

„Miláčik?“ zdvihol slúchadlo.

„Ako viete, mladý muž, že som to ja? Ferdinand, teda, Fredy Miláčik. Vidím, že sa máte super. Teraz, keď sa nám všetkým otvárajú netušené možnosti. Aby ste vedeli, už nepracujem na predchádzajúcom

pracovisku. Odišiel som odtiaľ ešte skôr, než nás, teda ich, rozprášili. Vlastným teraz kreatívnu agentúru, ktorá podporuje mladé talenty. Máme čulé zahraničné kontakty, môžeme vám vybaviť tvorivý pobyt v hocijakej svetovej metropole, to viete, teraz je naša krajina v kurze...“

Zachariáš položil. Nepotreboval, aby mu tento potkan otváral dvere k slobode. Bol slobodný dávno pred tým, než si všetci spoločne otvorili dvere z kletky. A aj keď sa mu ani teraz nežilo ľahko, bolo to radostné a šťastné trápenie. Áno, sloboda teraz rozviazala ruky všetkým darebákovi, grázlomi a zločincovi, ale už sa nikto nemohol na nič a na nikoho vyhovárať. Nie, Zachariáš sa nezmenil ani nezbláznil, nevystúpil zo seba, ostal verný tomu, čo ho naučili rozprávky: dobro možno nie vždy zvíťazí, ale nikdy nebude porazené.

#SLOBODANIEJESAMOZREJMOST

ČESKOSLOVENSKÁ
SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA

SLOBODNÝ
UMELEC

PRUKAZ